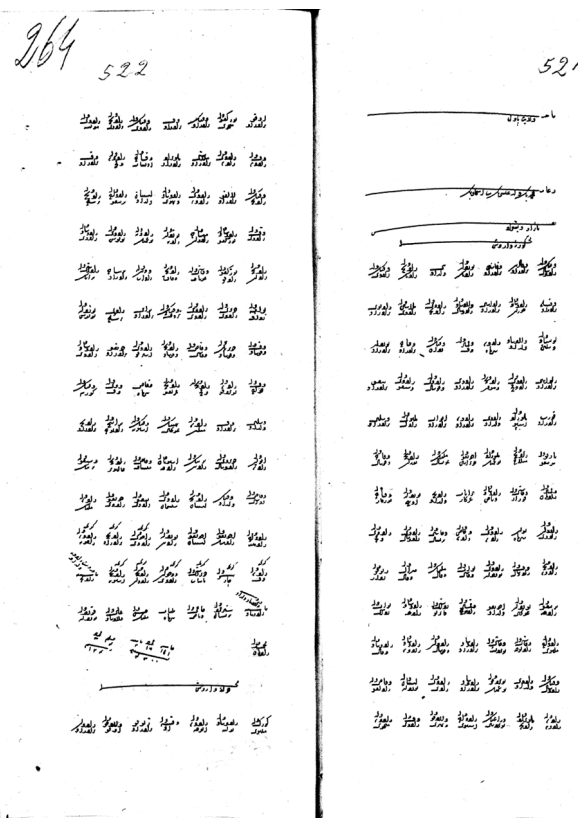

ВИШЕГРАД У НАЈСТАРИЈИМ ПОПИСИМА ИЗ ТУРСКИХ АРХИВА

ОПШИРНИ ПОПИС ВИШЕГРАДА ИЗ 1530. ГОДИНЕ

Из друге половине 15. и прве половине 16. века сачувано је пет пописа Вишеграда, и то два опширна, поименична из 1489. и 1530. година и три сумарна из 1468/9, 1485. и 1516. године.¹ Опширни попис Вишеграда из 1489. године већ је објављен у Историјским свескама, док ће приказ и превод опширног дефтера из 1530. године бити представљени у овом раду.²

Пописивачи су 1530. године, у Вишеграду забележили само пореске обвезнике. Тако османски државни службеници, страни трговаци и калуђери манастира Пречисте нису били обухваћени пописом, док је тврђавска посада с неколико цивила задужених за одржавање државног амбара, заведена у посебном дефтеру.³

Становници Вишеграда пописани су у Махали Горња варош и махалама Џамија и Рашко син Радивоја, које су настале од некадашње Махале Доња варош. Највећа, Махала Горња варош налазила се у утврђеном подграђу, које је обухватало северне и западне обронке брда Павловина. То је била верски мешана махала с већински доминантним хришћанским становништвом. Муслиманска Махала Џамија настала је у другој половини владавине султана Бајазита II (1481-1512), након изградње и данас постојеће Царевог џамије. Тада су и хришћани из Доње вароши формирали Махалу Рашко син Радивоја, назвавши је по најистакнутијем члану заједнице. Становници обе махале били су настањени уз леву обалу Рзав, на домак некадашњег ушћа те реке у Дрину. Ту

се Рзав широко разливао, а османски извори на ушћу помињу речна острва.⁴

Подаци из пописа из 1530. године показују да се од средине осамдесетих година 15. века број становника Вишеграда смањивао за више од једне трећине. Губитак становништва био је посебно изражен у деценији која је претходила попису, када се због куге и економске кризе, која је уследила, осетно смањило становништво многих балканских градова. Број вишеградских хришћана се делом смањивао због прелазака на ислам, који су у том периоду још увек били ретки, а делом услед одсељавања у новоосвојене крајеве и богате рударске центре у сусеним санџацима.⁵

У Вишеграду су 1530. године хришћани и даље били у великој већини (око 81,2%). У заједници муслимана трећина су чинили преобраћеници, док су остали представљали другу и тежу генерацију локалних муслимана. Новим муслиманима уписани су хришћански патроними, осим у једном случају када је као синоним за конвертите убележен патроним Абдулах.

Попис садржи неколико стотина хришћанских имена и патронима, са често ретким и архаичним облицима, што с именословом из 1489. године представља богат материјал за ономастичке анализе.

Белешка писара о манастирској цркви Пречисте код Вишеграда, представља најстарији помен тог манастира. На основу посредних података из ранијих пописа са сигурношћу се може закључити да се ипак не ради о новој већ о грађевини која датира из преосманског периода. Манастир је, по свему судећи, био активан све до Бечког рата када је толико разрушен да сада нема чак ни остатака који сведоче о његовом постојању.⁶

1 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tapu Tahrir Defterleri (TD) 18, s. 107; TD 24, s. 521-523; TD 56, s. 30; TD 157, s. 156-159; Ahmed Aličić, *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69. godine*, Mostar 2008; 73. Сачувани су и харачки дефтери, као и пописи тврђавске посаде, али се они односе само на део градске популације. TD 212, s. 21-32; BOA, Maliyeden müdevver defterleri (MAD) 15178, s. 133-138.

2 О историји Вишеграда у наведеном периоду види: С. Катић, „Вишеград у Земљи Павловића и раном периоду османске власти“, *Историјски часопис* 71 (2022) 259-281.

3 TD 212, s. 21-32.

4 MAD 407, s. 6.

5 Исто, 270-272.

6 Исто, 272.

Попис садржи и белешке о статусу муслимана у Вишеграду, као и становника три села с леве стране Дрине, који су због обавезе да поправљају Цареву џамију уживали пореске повластице.

У дефтеру су наведена и тзв. хаса (*hassa*) имања – поседи дати на личну употребу уживаоцима зеамета Вишеград. Ради се о четири велике обрадиве парцеле, од којих су Гарча и Бабин Поток садашњи делови Вишеграда, док су Кнежина и Славић стари називи Бан Поља и вероватно Косова Поља. У то време тапију на њих поседовао је џиндија Хусејин-бег, као и становници Вишеграда који су у Гарчи имали винограде. Као хаса посед наведен је и далјан (риболовилишту) на Рзаву, који је тада био у поседу поменутог бега, субаше и хеџаје Вишеграда, као и још једног лица чија се служба не наводи.

Што се привреде тиче, приметно је да је у претходном периоду трговачки и путнички промет на Дубровачком друму био у великом порасту, о чему сведочи државни део од прихода скеле, који је са 5.000 акчи 1489. године повећан на чак 17.000 акчи.

Најуноснија производна делатност у Вишеграду и околини и даље је било виноградарство. Ипак, количина произведене шире била је мања него раније, на шта је утицало смањивање броја становника и економска криза која је у претходној деценији узела маха. Узгој винове лозе био је берићетан још две-три деценије, да би потоом, због великих климатских промена, познатих као „Мало ледено доба“, виногади били запуштени, а потом и раскрчени.

ПРЕВОД

[156. стр.]

СРЕДИШТЕ ПАЗАР ВИШЕГРАД

Махала Џамија

Од оних који настањују поменуто махалу и баве се пољопривредом узима се ушур (1/10) и

саларија (1/40), док се од имама и мујезина, као и од оних који пет пута дневно обављају [верску] дужност, као и у осталим касабама и градовима, не узима спенџа.⁷

Мевлана Али, хатиб; Али син Хасана, мујезин; Али син Исхака; Хусејин син Вукашина; Муса син Мурата; Касим син Хамзе, израђивач поткапа из Сарајева; Илијас син Хамзе, чизмар; Хизир син Хамзе; Мехмед син Вукдрага; Мустафа син Вукдрага; Аتماџа син Херака, дунђер; Мурат син Аتماџе; Мерсад син Вука; Касим син Абдулаха, табак (штавилац коже); Џафер син Насуха; преводилац Али; баштина у поседу Мехмеда сина Пољака; баштина Радоја у поседу Радована

[16 кућа, 2 баштине]

[157. стр]

Махала Горња Варош

[муслимани] Али син Хамзе, на баштини рођака Ивана; баштина Јунуса сина Дилавера, у поседу његовог сина Хусејина; Хасан син Јусуфа; Хусејин син Јусуфа; Хасан син Мехмеда; Хасан син Милашина; баштина Живка у поседу писара Хусејина [потом] у поседу становника вишеградске вароши, Али син Мехмеда; Мурад син Радивоја; Насух син Вукашина

хришћани: Милашин син Вукића; Богоје син Вукића; Јован син Јовише; Радивој син Брајице; Радич син Вука; Никола син Владосава; Владосав син Милојце; Цветко син Вукче, на баштини; баштина Ивана сина Радашина у поседу Радоја, [потом] у поседу Божидача; Вук син Радивоја, на баштини; Лола си Радивоја; Вуксан син Ивана; Јован син Петка; Иваниш син Божидача; Петри син Радосава; Јован син Вукоја; Томаш син Вукоја; Павел син Радивоја, на баштини; Вук син Драгића, на баштини; Вукас син Вукића, на баштини; Владисав син Божидача, на баштини; Живко син Вукића; Иван син Вукашина, на баштини; Радевац син Радохне, на баштини; Владко син Животе, на баштини; Радич син Милашина, на баштини; Вукдраг син

⁷ Лични порез који је плаћала хришћанска раја у износу од 25 акчи.

Степана, на баштини; Радивој син Радоње, на баштини; Павко син Радоње, на баштини; Лалко син Радича, на баштини; Петри син Радоја, на баштини; Никола син Вукмира, на баштини; Радоје син Трајче, на баштини; Илијас син Брајице; Радосав син Вука, на баштини; Владко син Радича, на баштини; Степан син Вукаса, на баштини; Петри његов брат, на баштини брата Вукића; Радосав [син] Петка, на баштини; Радо син Божидара, на баштини; Радосав син Радашина, на баштини; Радосав син Радича, на баштини; Радивој син Радоја, у Ужицу; Цветко син Радича, на баштини; Владисав син Радосава; Вукас син Радашина, на баштини; Јован преселац; Радоје син Цветка, на баштини; Владко син Радича, на баштини; Радоје син Милобрада, на баштини; Иван син Вукашина, на баштини; Радивој син Бојка, на баштини; Радосав син Вељаша, на баштини; Цветко син син Радивоја, на баштини; Марко син Ивка, на баштини; [158 стр.] баштина Ивка сина Божићка; Вук син Ивана; Радивој син Радича; Павел син Вукића; Радиља син Милоја; Радоња [син] Радича; Мирко син Радивоја; Лајко син Радича; Никола [син] Живка; Павел син Божидара; Вукас син Радешина; Ђурђе син Брајина; Михал сиин Ивана; Петри син Радича; Михал син Вукца; Радосав [син] Павка; Димитриј Вукић; Паун син Степана; Владисав син Цветка; Ђуро син Радича; Петко син Вукића; Радивој син Пеје; Вукој син Владка; Петко син Милевца, *даје димнину*;⁸ Ђура демирџија (гвожђар); Радосав син Стојана, *даје димнину*; Петко син Добрила; Милош син Петка; Раденко син Војина; Вукман син Радич; Вук син Ивана; Ђураш син Вукца; Иван син Божидара; Вук син Павка; Петри син Вукића; Радета син Цветка; Петри син Цветка; баштина Доброја син Петрија; баштина Радоја у поседу Вука; баштина Божићка у посед у Вукдрага [сина] Милоја; баштина Рајака грнчара у поседу становника вароши; баштина Радича у поседу Радка сина Вукаса; баштина Вука сина Радивоја; баштина Радича у поседу Радоње његовог сина; баштина Радоја сина Петрија;

баштина Вукаса у поседу његове мајке удовице Милице; Драгише син Радоње на баштини његове мајке Ружице; Вук син Вукића [хришћани 92 куће (36 на баштини) и 11 баштина; муслимани 8 кућа (1 на баштини) и 2 баштине]

Махала Рашка сина Радивоја

Пејо син Рајка на баштини; Љубинко син Ђурђа, на баштини; Вукац син Радака на баштини; Томаш син Цветка, на баштини; Радоје син Милобрада, на баштини; Живко син Љубинка; Атанас син Брајче; Радивој син Брајче; Радосав син Вукмира; Никола [син] Богдаша; Цветко син Радивоја; Павко син Петка; баштина Влаје у поседу Владка; баштина Вукића сина сиромаша; баштина Радована сина Радоње [159. стр.] баштина Божидара сина Радете

[12 кућа (5 на баштини) и 4 баштине]

Црква Пречиста⁹

Монаси настањени у тој цркви не плаћају харач, спенцу и тасе, док им се од пољопривредне производње, житарица и од винограда узима ушур (1/10) и саларија (1/40) и тај износ је обрачунат у оквиру прихода вароши Вишеград

Приход

ресум на рало муслиманских становника вароши 242 [акче]

спенца 3000

[ушур од] пшенице 9 мерица 134

[ушур од] јечма 8 мерица 80

[ушур од] проса 12 мерица 120

[ушур од] овса 2 мерица 20

[ушур од] ражи 5 мерица 50

[ушур од] зоби 23 мерица 115

[ушур од] шире 1.005 медри 7.035

[ресум на] сено 45

[ресум на] повртњак 54

[ушур од] меда 30

[ушур од] воћа 12

[ресум на] воденицу, 4 жрвња, ресум 120

⁸ Ресум на дим, димнина (*resm-i duhan*) је такса наплаћивана за привремени боравак на тимару.

⁹ О цркви, односно о манастиру Пречиста види опширније у: С. Катић, *Вишеград*, 272.

[ушур од] црног и белог лука и купуса 15
[ресум на] свињарину 10

Хаса обрадива поља
4 комада

Овде су наведена имена поменутих поља:
Кнежина, Славић, Бабин Поток и Гарча

*У држању циндије Хусејин-бега
такса на тапију 6.600 [акчи]*

*Обрађују се и [од произведеног] се дају ушур и
саларија, који су обрачунавају у оквиру прихода
вароши*

У држању становника вароши

*На поменутом месту по имену Гарча, ста-
новници вароши Вишеград су раније засадили
винограде. После је према царској заповести из-
дата тапија за тај хаса посед и заповеђено је
да становници вароши с тапијом на њега буду
уписани [у дефтер], с тим да дају ушур и са-
ларију, који се обрачунавају у оквиру прихода
вароши.*

Баждарина (баџ), пазаришна баждарина (па-
зар), глобарина (нијабет), младарина (ђердек),
пољачина, бејтулмал,¹⁰ нестале, изгубљене
ствари и бадухава¹¹ 2.500

Муката (закуп)

скеле у средишту Вишеград, на реци Дрини
такса на прелаз, годишње 17.000

Далијан (риболовилиште)
на реци Рзав од Скендерове воденице до реке
Дрине
у држању циндије Хусејин-бега, Мустафе суба-
ше, Ејнебегија ћехаје Вишеграда и Илијаса сина
берберина Илка
годишње 300

УКУПНО: 30.873 [акче]¹²

*Становници [села] Црни Врх,¹³ Билиште¹⁴ и
Туста Међа¹⁵ изјавили су да су због тога што
поправљају часну џамију у поменутом Бо-
гоштићеном Вишеграду ослобођени од свих
изванредних намета и обичајних терета. И
пошто постоје потврде ранијих заповедника и
кадија да су ту службу савесно обављали, под-
нет је захтев да и у новом царском дефтеру
тако буде записано и да када се укаже потреба
за поправкама часне џамије у томе сви они уче-
ствују и да због обављања те службе буду осло-
бођени од ванредних намета*

Др Срђан Катић
Историјски институт
Београд

10 Заједнички назив за државне приходе од одбеглих робова,
изгубљене стоке, непотраживане заоставштине и иметка
трајно одсутних лица.

11 Назив за групу дажбина која је убирана у Византији и српској
средњовековној држави под називом аерикон и аир. Најваж-
нију ставку представљала је крвнина, односно казне за пре-
суђене крвне деликте и друге злочине, од којих је половина
припадала оштећеном, а половина уживаоцу тимара.

12 У збиру није обрачуната тапија на хаса поља у износу од 6.600
акчи.

13 Истоимено село југозападно од Вишеграда.

14 Село тог, као ни сличног имена, сада не постоји. Могуће је да
је то био стари назив Тустој Међи суседном селу Хамзићи,
које је током османске управе променило име.

15 Сада село Туста Међ југозападно од Вишеграда.

ФАКСИМИЛИ

